

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1920

<https://hdl.handle.net/1874/9533>

Handwritten signature
21-2-1976

J A A R B O E K J E
VAN HET
O U D H E I D K U N D I G G E N O O T S C H A P
„N I F T A R L A K E”
1920

DRUKKERIJ H. J. SMITS
O U D E G R A C H T 231 - U T R E C H T - T E L. 2006

1200008 #

L. S.

Door de hooge kosten van drukken en cliché's heeft dit boekje weder een bescheiden omvang.

Aan de medewerkers betuigen wij gaarne onzen dank, in het bijzonder aan den schrijver van het artikel over de Portugeesche Joden in de Vechtstreek.

Bijdragen voor den volgende jaargang worden door ons gaarne tegemoet gezien.

De Redactie van het Jaarboekje:

J. G. Th. GREVENSTUK.

Dr. D. A. W. H. SLOET.

J. W. VERBURGT.

September 1920.

BESCHERMHEER.

Mr. Dr. F. A. C. Graaf VAN LYNDEN VAN SANDENBURG,
Commissaris der Koningin te Utrecht.

BESTUUR.

J. W. VERBURGT, Utrecht, <i>Voorzitter.</i>	} Dageel. Bestuur.
J. G. TH. GREVENSTUK, Baambrugge, <i>Secretaris.</i>	
D. DE ZWART JR., Abcoude, <i>Penningmeester.</i>	
Dr. D. A. W. H. SLOET, Abcoude, <i>Bibliothecaris.</i>	
J. D. BASTERT, Breukelen.	
W. H. KOOMANS, Abcoude.	
Dr. J. A. PORTENGEN, Vreeland.	

Verder te:

Ankeveen:	Mevr. H. W. J. SCHAAP—VAN DER PEK.
Breukelen:	V. L. Baron VAN BOETZELAER. M. ONNES VAN NYENRODE.
Kortenhoef:	J. WARMOLTS.
Loenen:	W. ADÈR. N. BASTERT.
Loosdrecht:	Jhr. C. H. C. A. VAN SYPESTEYN.
Maarsse:	Dr. A. M. HARTOG. Mr. W. H. KÖHLER.
Maarsseveen:	WILLEM VAN LEUSDEN. Mr. W. B. WESTERMANN.
Nieuwersluis:	Mr. H. J. DOUDE VAN TROOSTWIJK.
Utrecht:	Jhr. J. K. LAMPSINS VAN DEN VELDEN. E. G. WENTINK.
Vleuten:	KEES VALKENSTEIN.
Vreeland:	L. SCHIETHART.
Zuilen:	F. C. C. Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN.

LEDEN.

Abcoude :

Ds. H. J. Baarslag.
 Jhr. P. P. de Beaufort.
 J. de Bruijn.
 Joh. Gebhard.
 J. van Hulsen.
 J. M. C. van Kempen.
 W. H. Koomans.
 Th. Moinat.
 Jos. Niemer.
 W. F. Pape.
 Joh. Rentinck.
 J. F. G. Rincker.
 Mevr. Roos Vlasman-Lingen-
 man.
 Pastoor Dr. D. A. W. H. Sloet.
 J. Trouw.
 Luit. J. Th. H. van Weeren.
 F. D. Wattjes.
 D. de Zwart Jr.

Amsterdam :

M. G. H. Andriessen.
 F. J. Bergendahl.
 J. A. Boom.
 Dr. M. van Haaften.
 P. Jansen Hzn.
 L. P. G. Kerkhoff.
 H. L. Klein.
 Aug. Niemer.
 Th. J. Verrijn Stuart.
 J. Vriesendorp.

Ankeveen :

P. J. Eijma.
 E. R. D. Schaap.
 Mevr. H. W. J. Schaap—van
 der Pek.

Apeldoorn :

Kapelaan H. J. Hageman.

Baambrugge :

Mej. D. van Doorn.
 J. G. Th. Grevenstuk.
 Th. E. Grevenstuk.
 C. P. de Groot.
 C. F. Jonkhart.
 A. Schoenmaker.
 E. W. Wijers.

Bilthoven :

D. R. Buma.
 K. P. Maclaine Pont.

Breukelen :

J. D. Bastert.
 D. J. M. Bianchi.
 Johan Bleeker.
 V. L. Baron van Boetzelaer.
 H. G. de Bruijn.
 A. H. Colenbrander.
 C. G. Hoekstra.
 G. C. Hoekstra.
 Mr. M. P. Th. à Th. van der
 Hoop van Slochteren.
 C. de Jonckheere.
 E. B. van Julsingha.
 H. J. van 't Lindenhout.
 C. W. Matthes.
 Hans Matthes.
 J. A. Matthes.
 C. J. Naerebout.
 M. Onnes van Nyenrode.
 Deken P. W. A. Pieck.
 Kapelaan W. M. A. van Rijn.
 J. W. van Schagen.
 E. P. W. van Schaick.
 Ph. J. Schippers.
 Mr. W. F. E. Spiering.
 B. G. P. Verbiest.
 C. de Vries.
 Mej. J. M. E. Willink v. Collen.
 Mej. M. E. Willink van Collen.

Bussum :

Joh. Osieck.
 Mevr. J. M. Osieck—de Haan.

Didam :

Kapelaan L. J. van der Heijden.

's-Graveland :

Mr. D. J. A. Baron van
Harinxma thoe Slooten.
John van Lennep.

's-Gravenhage :

Bureau der Rijkscommissie
voor de Monumenten.

Groningen :

Kapelaan F. J. Schoemaker.

Haarlem :

C. Maarschalk.

Hilversum :

Dr. L. Alma.
C. J. Doude van Troostwijk.
L. G. Kardoes.
J. C. Keg.
Kolonel E. Luden.
J. Lugt.
C. Metselaar.
P. A. Pijnappel.
Dr. M. Schönfeld.

Kortenhoeft :

Ds. J. van Bruggen.
J. Warmolts.

Krommenie :

H. Klerk.
P. van Walbeek.

Laren :

Mevr. W. M. Terpstra-Reerink.

Loenen :

W. Adèr.
N. Bastert.
Mr. E. van Beusekom.
G. Fikkert.
C. Hengeveld.
J. van Holthoorn.
H. Hissink.
L. L. Posthuma.
J. H. C. van Reenen Jr.
N. W. Baron van Till.
E. A. H. A. van de Velde.

Loenersloot :

Pastoor B. J. Brouwer.
Mevr. de Wed. G. A. A.
Middelberg-Halmann.

Loosdrecht :

Prof. Bouman.
C. J. Hacke van Mijnden.
Jhr. Q. J. van Swinderen.
Jhr. C. H. C. A. v. Sypesteijn.
W. Voogsgeerd.

Maarsse van Weert :

Pastoor Dr. Alph. Ariëns.
P. Broeksmit.
S. I. Cambier van Nooten.
R. H. Driessen.
F. J. de Freytag.
A. M. Hartog.
Kapelaan A. van Hofslot.
S. P. ten Holt.
E. A. le Jolle.
J. M. de Muinck Keizer.
Mr. W. H. Köhler.
Ds. J. Krüger.
Dr. A. R. van Linge.
A. T. Plomp.
Dr. F. Roels.
Ds. M. J. Sanders.
J. B. Scheuer.

Kapelaan J. J. Swildens.
C. W. E. v. Voorst v. Beest.
J. P. van Voorst van Beest.
C. E. Wolff.

Maarsseveen :

J. P. de Keizer.
Willem van Leusden.
Frans Smithuysen.
H. Schoenmaker Ezn.
H. Schoenmaker Szn.
Th. I. G. M. Wagener.
Mr. W. B. Westermann.
Mr. S. R. Wolters.

Mijdrecht :

Pastoor J. Heerschop.

Nederhorst den Berg :

Mevr. Pos.
Mej. J. W. H. Spruit.

Nieuwersluis :

Mevr. de Wed. C. W. G.
Cruys.
Mr. H. J. Doude v. Troostwijk.
Mr. U. H. van Notten.
Ph. W. Osieck.

Nigtevecht :

G. Th. C. Callenfels.
Th. E. B. Honders.
M. H. Laddé.
J. L. Thielking.

Putten o. d. Veluwe :

P. H. Groenevelt.

Rhenen :

J. Houtman.
Dr. F. C. Wieder.

Rotterdam :

Bibliotheek der gemeente
Rotterdam.
Dr. F. A. Schalijs.

Utrecht :

D. P. Becker.
J. B. P. Biegelaar.

Dr. C. Broeksmit.
G. Bruna.
Mr. A. de Bussy.
Jhr. C. H. Hooft Graafland.
Mr. J. Hooft Graafland.
Pastoor J. H. G. Jansen.
Jhr. J. K. Lampsins v. d. Velden.
Jan van der Lip.
Jhr. L. Quarles van Ufford.
H. Revius.
J. Roozenschoon.
J. W. Verburgt.
P. J. G. Verburgt.
E. G. Wentink.

Vleuten :

Kees Valkenstein.

Vreeland :

Ds. H. Th. Barbas.
C. Blatt.
H. N. Blatt.
P. J. C. Blatt.
W. H. M. Brouwer Ancher.
G. H. Hooft van Vreeland.
J. A. Lantsheer.
C. A. Lion Cachet.
Dr. J. A. Portengen.
L. Schiethart.

De Vuursche :

E. Tegelberg.

Weesp :

W. A. van Dockum.

Weesperkarspel :

J. C. F. Bletz.

Zuilen :

J. Jonker Gzn.
F. L. S. F. Baron van Tuyll
van Serooskerken v. Zuylen.
F. C. C. Baron van Tuyll
van Serooskerken.

Zwolle :

Dr. G. A. B. Fijn van Draat.

DONATEURS.

<i>Hilversum :</i>	<i>Amsterdam :</i>
„De Gooi- en Eemlander”.	Mr. R. H. Erdmann.

BEGUNSTIGERS.

<i>Abcoude :</i>	<i>Bussum :</i>
G. Moen.	Jan de Grijs.
Mevr. H. C. v. Weeren-Moinat.	
D. van Teeseling.	<i>Kampen :</i>
Mej. J. Wattjes.	
<i>Baambrugge :</i>	M. Fernhout.
G. Feringa.	
J. van Heerden.	<i>Kortenhoef :</i>
W. C. Smuling.	
<i>Breukelen :</i>	H. Grotendorst.
J. A. Beerens.	J. N. Hiensch.
S. Breuninghoff.	J. C. Koops.
A. Griffioen.	
J. H. M. Janse.	<i>'s-Gravenhage :</i>
Ds. C. J. H. Verweij.	Mej. Dr. A. J. Portengen.

IN MEMORIAM.

Mr. J. Kappeyne van de Coppello, Lid van de 1ste Kamer der Staten-Generaal.

JAARVERSLAG.

Op de Algemeene Vergadering van 12 Juni 1919 ten huize van ons bestuurslid Jhr. J. K. Lampsins van den Velden te Utrecht gehouden, bracht de Secretaris het jaarverslag uit en werd de rekening van den Penningmeester nagezien en goedgekeurd.

Tot Bestuursleden werden gekozen de heeren Dr. J. A. Portengen voor Vreeland, J. Warmolts voor Kortenhoef, Jhr. J. K. Lampsins van den Velden voor Utrecht en Pastoor J. Heerschop voor Kockengen. De drie eerstgenoemde heeren, ter vergadering aanwezig, namen hunne benoeming aan, terwijl laatstgenoemde door zijne ambtsbezigheden verhinderd werd de benoeming te aanvaarden.

Dr. Portengen werd in de plaats van wijlen den heer van Arkel tot lid van het Dag. Bestuur benoemd en nam ook deze benoeming aan.

De heer Dr. M. van Haften te Loenersloot bedankte als bestuurslid wegens vertrek naar Amsterdam.

Op Dinsdag 29 Juli werd een excursie gehouden naar verschillende plaatsen langs de Vecht, den Angstel en het Gein.

De deelnemers kwamen bijeen in de Herv. Kerk te Abcoude, waar Jhr. P. P. de Beaufort een overzicht gaf van alle merkwaardigheden van het schoone kerkgebouw. Nadat men alles bezichtigd had, trok men naar de R. K. Kerk, waar Pastoor Dr. Sloet de bezoekers rondleidde en eene verklaring gaf van de tentoongestelde voorwerpen, die in hooge mate de belangstelling opwekten. Na het verlaten van de fraaie parochiekerk wandelden de deelnemers naar het Gein, waar zij zich na een poosje wachten op 4 motorbootjes inscheepten.

Langs de verrukkelijk schoone oevers van het Gein voer men naar de Geinbrug, vervolgens langs de Gaasp en het Merwedekanaal naar Nigtevecht om daar het vriendelijk oude Herv. kerkje te bezichtigen, waar onze Voorzitter de noodige verklaringen gaf.

Hierna trok men weder naar de motorbooten. Daar echter

een der motoren defect was geworden, veroorzaakte dit een langdurig oponthoud, zoodat het twijfelachtig werd of men nog bijtijds te Nieuwersluis zou aankomen om dadelijk te worden doorgelaten.

Langs de Vecht was het een heerlijke tocht en na de schutsluis en de spoorbrug te Nieuwersluis doorgevaren te zijn voer men langs den Angstel naar het slot Loenersloot, waar men door het oponthoud ver over tijd aankwam, zoodat vele deelnemers de reis moesten afbreken om per spoor van Loenen—Vreeland huiswaarts te keeren.

Op het slot wapperde de vlag en de deelnemers werden door Jhr. en mevr. Martini Buys gastvrij ontvangen. Onze Voorzitter verzuimde dan ook niet om namens het genootschap hartelijk dank te betuigen voor de vriendelijke ontvangst. Nadat het slot, de toren en een fraaie collectie teekeningen van het slot bezichtigd waren, werden de booten opgezocht en voer men langs den Angstel naar Baambrugge.

Hier trok men naar de Herv. Kerk, waar in de consistorie en de bewaarschool eene verzameling teekeningen en prenten, betrekking hebbende op de plaatsen, die men bezocht had, tentoongesteld was.

Na dit bezoek vertrokken de booten naar Abcoude, waar de excursie eindigde.

Ofschoon de prijs voor de deelneming betrekkelijk hoog was, konden de kosten van de excursie door de late terugkomst van de booten niet gedekt worden, zoodat een nog al groot bedrag uit de kas moest worden bijgepast.

Aangezien de heer en mevr. Onnes van Nyenrode zich bereid hadden verklaard om telken jare een gedeelte der leden op het kasteel Nyenrode te ontvangen en het aantal deelnemers hoogstens 50 personen kon bedragen, werd besloten dat in de eerste plaats de bestuursleden, daarna de leden te Breukelen woonachtig en vervolgens de overige leden, naar de volgorde van hunne toetreding tot het genootschap, zouden worden uitgenoodigd.

Het eerste bezoek had plaats op Woensdag 24 September. Des middags half twee vereenigden de 50 bezoekers zich bij het poortgebouw van Nyenrode. Terzelfder tijd voegde zich onze Beschermheer en zijne twee dochters bij het gezelschap, waarna men zich naar het kasteel begaf, waar men door den

heer en mevr. Onnes van Nyenrode gastvrij werd ontvangen. Daarna werd het kasteel met de kostbare kunstschaten bezichtigd en vervolgens een wandeling door het park gemaakt. Onze Beschermheer sprak, bij het afscheid, namens het genootschap hartelijke woorden van dank voor de vriendelijke ontvangst.

Aangezien in dit verslagjaar om bekende redenen geen lezingen werden gehouden, rest nog te vermelden, dat het jaarboekje weder verscheen, doch minder uitgebreid dan vroeger, omdat de hoogopgevoerde kosten van drukken, papier en cliché's beperking noodzakelijk maakten. Indien de prijzen nog hooger zouden worden, zou de uitgave, die nu reeds veel meer dan de helft van de contributiën verslindt, nog meer beperkt of wellicht gestaakt moeten worden.

Het aantal leden gaat nog steeds vooruit, zoodat trots de onrustige tijden, ons genootschap voortdurend in bloei toeneemt!

Uitgebracht
te Utrecht,
18 Juni 1920.

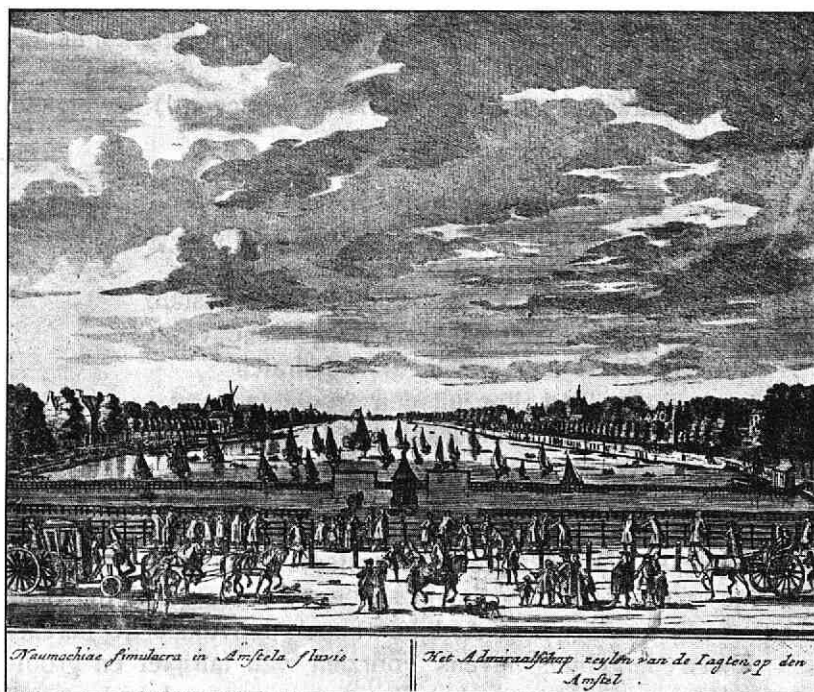
De Secretaris,
J. G. TH. GREVENSTUK.

STAAT VAN ONTVANGSTEN EN UITGAVEN OVER HET 8STE GENOOTSCHAPJAAR 1919

ONTVANGSTEN:			UITGAVEN:		
Batig saldo vorig jaar		f 51 125	Jaarboekje 1919		f 356 13
Contributie:			Diversen		" 86 63 ⁵
2 donateurs.	f 15 —		Excursie <i>Baambrugge</i>	f 453 —	
180 leden	" 452 50		Bijdr. 67 deelnemers f201.—		
22 begunstigers.	" 22 —		Gift	" 226 —	" 227 —
nog ingekomen van 14 leden over 1918	" 35 —		Excursie <i>Nyenrode</i>	" 132 82	
Jaarboekje :			Bijdr. 44 deelnemers f 66.—		
Opbrengst verkochte exempl.		" 524 50	Gift	" 103 50	" 29 32
Nadeelig saldo		" 111 96			
		f 699 08 ⁵			f 699 08 ⁵

31 December 1919.

D. DE ZWART JR.,
Penningmeester.

Het feestelijk „Admiraal-zeilen” in de 17de Eeuw.

Reeds vroegtijdig hadden de gemeenschappelijke gevaren het zeevolk ter koopvaardij aanleiding gegeven om in admiraalschap te varen, d. w. z. om op hun reizen zooveel mogelijk bij elkaar te blijven, ten einde in nood elkander bijstand te verleen. 1).

In de Vaderlandsche Geschiedenis komen dan ook vele ordonnantiën voor, ten behoeve van visschers- en van koopvaardij-schepen om bij eenigen oorlog, 's lands havens alleen in admiraalschap te verlaten.

Evenals zoovele gebruiken van de Vloot op de Groote Vaart, is oudtijds ook het in admiraalschap varen door de zeilsport,

1) Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen door Jhr. Mr. J. C. de Jonge Deel I, pag. 26.

overgenomen, waartoe het fraaie schouwspel om vele vaartuigen in een bepaalde orde te zien manoeuvreeren, niet weinig zal hebben bijgedragen.

Dit schouwspel gaf een dichter van die dagen ¹⁾ de volgende regelen in de pen:

Hier zwiert de vrije Statenvlag
 En wappert van ontelbre masten,
 Vereeuwigd door zoo menig slag
 En braaf gevoerd door wakkre gasten.
 Hier wendt en keert de gansche Vloot
 Op 't minste sein der admiralen
 En leert, hoe uit den grootsten nood
 De Dapperheid kan zege halen,
 Wanneer zij door het schijngevecht
 Zich toonen hierop afgerecht.

Reeds in 1718 bezat de Stad Amsterdam meerdere „bekwame” havens voor speeljachten, boeiers, sloepen en schuiten, die onder keur van zijden vlaggen en sierlijke wimpels den Amstel bevoeren. ²⁾

Twee dergelijke havens voorzien van talrijker en grooter vaartuigen vond men aan het IJ, waaruit eenmaal 's jaars alle jachten onder een bijzonderen admiraal, vice-admiraal en schout-bij-nacht, als aanvoerders van de afdeelingen of eskaders, welke de vloot samenstellen, in luisterrijken tooi van bontgekleurde vlaggen en wimpels den Amstel bekruisen „waar zich een menigte van „tentschuiten bij en om voegen, terwijl op het land duizende „van menschen, aanschouwers van deze zoete vreugd, ter „wederszijden krioelt, onder welke zich een menigte in Karossen, „wagens en ander rijtuig mengen, allen even begeerig in deze „zomervreugd deel te nemen.” ³⁾

Duidelijker omschrijving van de titelplaat dezer bijdrage zou men moeilijk kunnen geven, en toch is de afbeelding aan een geheel ander werk ontleend ⁴⁾, waar zij met de volgende „Poëtische Beschrijving is vercierd”:

¹⁾ Daniël Willink's Amstelstroom. pag. 7.

²⁾ Daniël Willink's Amsterdamsche Buitensingel, Deel I, pag. 140.

³⁾ Daniël Willink's Arkadia. Deel I, pag. 65.

⁴⁾ HOLLAND'S ARKADIA, of de vermaarde Rivier DEN AMSTEL vertoonende alle deszelfs LUSTPLAATSSEN HEERENHUIZEN en DORPEN door A. Rademaker. AMSTERDAM. 1730.

Maar sta mijn zangnimf, sta!
                     wat donderend geluid —
 Wat daavrend krijgsgerucht,
                     wat rook en damp van 't Kruid
 Verblindt mijn oog,
                     en komt mijn oor verdooven?
 Wat vreemde vijand wil
                     de vrijheid ons ontrooven?
 Hij kome vrij, d' Amstelstad
                     verwacht hem onversaagd.
 Maar denk, dat z' in haar hand
                     den schorren donder draagt,
 En felle bliksems schiet
                     van haar verheven wallen
 Zoo ooit een roofharpy
                     haar glorie aan komt vallen.

De vloed krielt overal van jachten:
                     doch ik dwaal
 De Leeuw van Holland siert
                     den mast van d' Admiraal,
 Deez' vloot is niet om d' een
                     of ander te belagen
 Maar om den eereprijs
                     van 't zeilen weg te dragen.

Het vrijbataafsche Volk
                     is lang de schrik geweest
 Der zeetyrannen om hen moedig,
                     onbevreesd,
 Te stuiten en met macht
                     van volk en oorlogsschepen
 De vijands vloten uit
                     den Oceaan te zweepen.

Dit leert de frissche jeugd
                     uit deze kleine vloot,
 Elk weet wat zij moet doen,
                     op d' allereersten schoot,

Wat voor Amsterdam op den Amstel geschiedde, dat gebeurde te Rotterdam op de Maas: Claas Bruin geeft in zijn Zuidhollandsche Arkadia dan ook hierover lucht aan zijn enthousiasme in deze woorden:

Wat weet de weelde niet
 tot voedsel aan te rechten,
 Men bootst een sloopstrijd na
 men noemt het spiegelvechten
 Men kiest een opper-
 en een onder-admiraal,
 Men maakt een schout-bij-nacht
 opdat aan deze praal
 In alle deelen niets
 mag tot hun wil ontbreken.

De bijzonderheden omtrent het verloop van het feestelijk admiraal-zeilen zijn bewaard gebleven in een roman van A. Loosjes ¹⁾; de schrijver vlocht ze in, in de beschrijving van een feest door Bestuurderen der Stad Amsterdam aangeboden aan Czaar Peter, bij diens tweede bezoek aan ons Vaderland, anno 1717.

De passages, die op ons onderwerp niet direct betrekking hebben, zijn in het navolgende referaat weggelaten.

Nauwelijks had de Czaar, bij wiens aankomst de trompetten zich deden hooren, zijn voet op het jacht gezet of de vlaggen en zeilen werden geheschen, de touwen losgemaakt en met een frissche koelte zeilde men naar de beide smaldeelen van jachten, die nu zich door de prinse- en roode vlaggen onderscheidend, de komst van den Czaar met de Amsterdamsche Regeering verbeidden.

Zoodra het jacht in hun midden was gekomen, liet men den wimpel van de nok der gaffel waaien.

Dit was het sein tot een algemeen salvo uit alle kanonnen en overige schietgeweer, hetwelk zich op deze vloot van dertig grootere en kleinere speeljachten bevond en dit diende tevens als sein om zich in twee eskaders te verdeelen.

Nu was de Czaar recht in zijn element, toen hij onder-

---

¹⁾ Het Leven van Johannes Wouter Blommestejn door A. Loosjes, Pz. Haarlme 8161. Deel I, pag. 205.

richt werd omtrent de pogingen, die het eene eskader deed, om de loef van het andere te krijgen . . . . .

Intusschen hadden de twee eskaders zich gescheiden, en ving het spiegelgevecht aan: de beide vloten begonnen, zoo uit hun scheepsgeschut als met het klein geweer, elkander hevig te beschieten, echter op zulk een vooraf beraamden afstand, dat het onmogelijk was, elkander eenig letsel toe te brengen.

Alles was zoodanig ingericht, dat het een zeer levendig denkbeeld gaf van een wezenlijken zeeslag tusschen twee vijandelijke vloten — niet alleen door het schieten op elkander, maar ook door de pogingen, die het eene smaldeel deed, om den wind van het andere te krijgen.

Nu eens was het of het eene, dan weder of het andere smaldeel het te kwaad kreeg, en het op een loopen zette.

Het jacht, waarop de Czaar zich bevond, werd zoodanig gestuurd, dat het telkens den spiegelstrijd uit de fraaiste punten kon beschouwen en hij stond in stille bewondering op dek, diep deelende in dezen bloedloozen en onschadelijken strijd, terwijl een ontelbare menigte van groote en kleine vaartuigen rondom de strijdende eskaders, door elkander kriede — en de afwisselende en bonte kleuren van de zoo verschillend versierde zeilschuiten, booten en boeiers door goud en levendige kleuren, de kenmerken droegen van den rijkdom hunner bezitters terwijl de kleur der golven zeer sterk verschilde van die der kronkelingen der wolken rooks over het water, door het schieten geboren . . . . .

Intusschen liep het spiegelgevecht ten einde en in het jacht, waarop de Czaar zich bevond werd een middagmaal door de Regeering van Amsterdam aangericht, zoo schitterend als de gelegenheid gehengde. Bij elke der ingestelde gezondheden, werd op de trompetten geblazen en het geschut aan boord gelost, dat door alle speeljachten, alsmede door de op stroom liggende oorlogsschepen beantwoord werd.

Middelerwijl was het jacht zachtkens naar Amsterdam opgezeild en lag aan bij dezelfde plaats, van waar het 's morgens was vertrokken.

Nadat de Czaar voor het genoten watervermaak bedankt had, verliet hij met zijn gevolg het jacht.

Een historische bevestiging aangaande dezen feestelijken

tocht wordt gevonden in het Zeventiende Jaarboek van het Genootschap AMSTELODAMUM, pag. 40:

„Naderhand heeft de Czaar en de Czaarina wederom een „spiegelgevecht wesen sien. De Czaar zyld eers wat voor plesier „in zijn eyge jaght, dat hy selver gemaect heeft, en doen quam „hy op 't groote jaght, daer wiert uyt een musket met hagel „van een vreemt jaght geschoten en vloogh 2 of 3 hagelen door „den Czaar zyn rock, dat wat alarm gaf”.

Van belangstellende zijde wordt mij gewezen op het zaakkundige artikel van den heer S. Kalff „Hollandsch en Indisch Spelevaren” in de Revue der Sporten van Januari 1920.

Hoewel daarin voor de voorafgaande geschiedkundige beschrijving geen nieuwe gezichtspunten worden geopend, zij de lezing daarvan aan alle belangstellenden in Folklore ten warmste aanbevolen.

Bovendien zullen velen ouderen Amsterdammers daarbij tal van jeugdherinneringen betreffende Stadlanden en andere „plezier tuinen”, welke met „tentschuiten” werden bereikt, weer voor den geest worden getooverd.

* * *

Andere tijden, andere zeden.

Het admiraal-zeilen, deze „zoete vreugd” der voorvaderen is in den loop der tijden eenigszins door de hard-zeilerij verdrongen.

De gustibus non disputandum.

Een betuiging van hulde komt in dit opzicht evenwel toe aan die vereenigingen, welke de oude instelling in gebruik trachten te houden, en in het bijzonder aan het Bestuur der Rotterdamse Zeilvereeniging, hetwelk met veel succes in 1886 en 1919 het admiraal-zeilen weer op den ouden voet, op haar programma heeft gebracht.

Vreeland,
Juni 1920.

Dr. J. A. PORTINGEN.

De lijkist van Weerestyn.

Naar aanleiding van de "De lijkist van Weerestein", voorkomende in het Jaarboekje „Niftarlake" van 1917, acht ik het eigenaardig hier mede te deelen, wat de eigenaar van Weerestyn (Mr. Joan Graafland, Heer van Schotervlieland, geb. te Amsterdam 19 December 1736) op 27 September 1760 schreef aan zijn neef N. L. Burman te Upsala; de brief is door J. G. Burman Becker te Kopenhagen in 1865 gecopiëerd naar het origineel, vandaar dat er wellicht enkele afschrijffouten in voorkomen.

De betrekkelijke passus luidt: „zo UweEd. deezen dag op Weerestyn waart geweest, zo(u) UweEd.Geb. een fray antiquityt stuk hebben kunnen zien, te weeten, men was by ons beezig een stuk wyland om te spitten; onder het graven heeft men in den grond gevonden een steene kist met een dekzel, waar in eenige doodsbeenderen en een verhemelte inlagen, neevens een klyn stukje lood, waarop geschreeven staat, hoc in tumulo jacet, en nog een klyne zilvere penning, waarop staat *bischof*, 't welk naar UweEd. kunt begrypen zeer oud moet zyn".

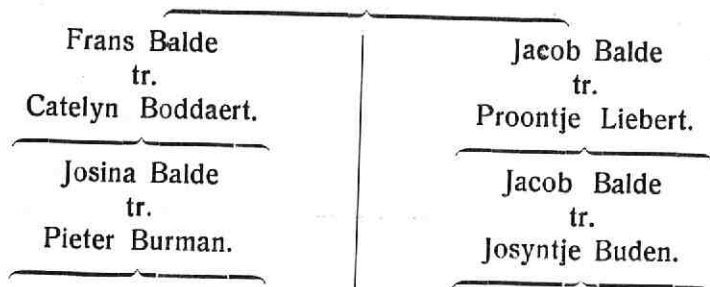
Men ziet dat de eigenaar van Weerestyn niet veel waarde hechte aan de vondst, en ongetwijfeld niet zal hebben vermoed dat er in 1917 nog over geschreven zou worden.

De aanhef van den brief luidt „WelEdele Gebore Heer en Neev"; de verwantschap tusschen den schrijver en den geadresseerde blijkt uit onderstaand staatje, en geeft een verwijderd neefschap aan.

ANDRIES BALDE

tr.

N. N.

Frans Burman
tr.
Maria Heydanus.

Frans Burman
tr.
Elisabeth Thierens.

Johannes Burman
tr.
Adriana van Bueren.

Nicolaas Laurens Burman
tr.
Anna Maria Verkolje.

Jacobus Balde
tr.
Anna Behagel.

Jean Balde
tr.
Hester Casteleyn. 1)

Anna Maria Balde
tr.
Wolfert van Aferen.

Catharina van Aferen
tr.
Mr. Joan Graafland. 2)

Utrecht, Januari 1920.

J. HOOFT GRAAFLAND.

1) Zij kocht 30 September 1698 de hofstede Wallesteyn, aan de Vecht, onder Loenen, waarvan drie afbeeldingen in „De zegepraalende Vecht” te vinden zijn.

2) Hij werd 26 Augustus 1754 bij koop voor f 22,700 eigenaar van Weeresteyn aan de Vecht, onder Mynden.

De molen van Mijnden.

Van menig dorp valt bij een bezoek niet alleen de kerk, maar ook al spoedig de molen in 't oog. Beide hebben in den regel daar sedert onheuglijke tijden hun vaste standplaats en vertegenwoordigen een belangrijk stuk historie.

En hoeveel molens breken niet de eentonigheid van ons polderland, gestaag dienst doende om het water op peil te houden.

Zoo ook de molen te Mijnden, een waterschap, tevens een oude heerlijkheid, in de gemeente Loosdrecht.

Hij wordt reeds genoemd in een stuk uit 't jaar 1420, thans juist 500 geleden. Als vertegenwoordiger van een gedeelte geschiedenis gedurende 5 eeuwen in de landstreek van het oude Niftarlake verdient hij in ons jaarboekje wel eenige bespreking.

Hij bevindt zich in genoemd waterschap Mijnden, in de nabijheid van Nieuwersluis, op een 200 meter van den oostelijken Vechtoever en heeft tot taak, dat landschap te bemalen en uit het water te houden.

In de hierboven bedoelde oorkonde uit den jare 1420, berustende in het Rijksarchiefdepot te Utrecht, inventaris der Bisschoppen van Utrecht, wordt hij genoemd, „de windmolen” van Wouwer van Mijnden, „ridder bij der Vecht”.

In 1544 werd hij vernieuwd op kosten van de ingezetenen van Mijnden. Bij deze gelegenheid werd een contract opgemaakt, waarbij de ingelanden van hun heer, Antonius van Mijnden, het bezit van den molen verwierven, a'smede het recht, dat zij hem door een nieuwen mochten vervangen, ingeval door eenigerhande oorzaak de oude „gedestueerd” werd. Tevens werd een en ander geregeld in betrekking tot de kosten van onderhoud.

Dit contract is in 't archief van het slot Kronenburg bewaard gebleven. Ook uit een oogpunt van oude taal en stijl is het vermeldenswaard. Het luidt aldus:

„De ingezetenen, hebbende deze moolen, houdende gaande malende, in raack ende in daack, als dat toebehoort; buiten den landheeren horen kosten; water- en wijntmoolen; behoudelijk

waar 't saack, dat deze voorsz. moolen over eenige ouderdom, wijnden ofte eenigerhande onweder ende ongevallen heel nederviel, gedestruëerd ende gebroken wierd, dat deze voorsz. moolen weder doen laten timmeren ende maken.

En wat onkosten deze voorsz. molenmeesteren, een iegelijk in zijn jaar wesende, daarover deden off om daden ende toebehoefden bij sijnen eed te rekenen en brachten, sullen die haarluiden ende bruikers gelden, iegelijk naar grootheid zijns lands. Des sullen die voorsz. molenmeesteren jaarlijks op een seckeren dach in der kercke doen weten, haar buurluiden en gemeente, dat zij tot eene sekere plaatse ofte herberge bij Antonius van Amstel van Mijnden ofte sijnen nacomelingen willen sitten ende doen hoor onkosten willen openbaar ende te rekeningen te brengen, wes een iegelijk in zijn jaar gehad en overgedaan heeft, een iegelijk daarbij te comen, die te hooren ende sier wil en goede rechtvaardige rekening daar of te doen. Ende deze voorsz. ongelden ende onkosten sel men bestaden te gaderen om den minsten penninck ende te manen, op te beuren, te verwissen, te verborgen ende een iegelijk goede betalinge te doen, als dat behoort. Voort soo ist belieft eendrachtelijk gecconcentreert ende overgegeven alsoo wie deze ongelden van den molen voorn. verwissel, verborgd, ende aan neemt te garen ende te manen ende op te beuren op ten onwilligen van betalinge, deze ongelden ende onkosten voorsz. maak een iegelijk in sijner tijt tot sijnen schoonsten mitten Schout ende alleen twee buren en denselfden gerechte van Mijnden deze ongelden en onkosten aan een iegelijk ende int rijn goet panden, schatten, eigenen metten cortsten recht ende op desgenen costen die in den onrecht valt."

Het loon, dat de molenaar van 't malen ontving, was steeds gering. Voor 't jaar 1570 vinden wij opgegeven: „negen gulden zes stuiver en een halve vrijs geld." Door klompenmaken of iets dergelijks moest hij nader in zijn onderhoud voorzien.

'i Schijnt, dat de molenaar zijn verheven post nog al eens onbezet liet. Men lei hem althans den 27 December van pas genoemd jaar den last op, dat hij gehouden was,

„altijd in 't seil wezende, daer off niet wijcken, mer bij blijven binnen die veertig roeden, op pene telcke male te verbeuren sesse stuiver, tot welcke bekeuringe eenig van den landgenooten geloof zal hebben."

Men ziet het, niet slechts Alva hield in die dagen van krasse dwangmaatregelen, ook de boeren van Mijnden hadden er een handje van.

Stelde men in het hierboven medegedeelde contract van 1544 de mogelijkheid, dat de molen „door wind of eenighander onweder „nederviel, gedestruuert of gebroken wierd”, inderdaad was hem zoodanig lot beschoren. Hij kwam door storm te vallen. Dit blijkt uit een ander document, mede in 't archief van Kronenburg aanwezig. Het luidt:

Op manieren hier na beschreven, soo wil Barent Coop, volmachtigt van Jonckheer Anthonis van Amstel als Ambachtsheer van Mijnden metten Gerechte ende geërfdn aldaer naar voorgaande karekengeboth in 't openbaar opslaen ende verkoopen seckere perceelen van hout ende ijserwark van den grotenwijntwatermolen eertijds omgewaijt, gestaen hebbende in Mijnden, daer die Walsche soudaten veel houts van gehaalt, gebrant ende 't meeste ijserwarck daar off genomen hebben sulcks dat degenen, die eene perceel houts off ijserwerck coope. gehouden sal zijn 't zelve op ter daat mit goeden penninchen te betalen.

Op ten 22 Meij 1577.

Barent Coop, secretaris.”

Uit deze verkoop-publicatie blijkt, dat Waalsche troepen veel hout van den omgewaaiden molen gehaald hebben om het te branden en 't meeste ijzerwerk hebben geroofd.

Wie waren die „Walsche soudaten” en hoe kwamen die daar? Wij meenen die vragen te kunnen beantwoorden.

Het waren ongetwijfeld Spaansche soldaten. Uit een document in het archief van de ambachtsheerlijkheid Loosdrecht vinden we vermeld dat in het niet ver van den molen gelegen slot Kronenburg en vermoedelijk ook in het daartegenover liggende kasteel Mijnden Spaansch krijgsvolk gelegerd was gedurende het beleg van Haarlem in 1573. Deze krijgsknechten hadden tot taak, den toegang tot de Vecht te bewaken, op welke rivier de Geuzen het gemunt hadden. Zoo poogde Adriaan Vijgh, kommandant van Gorkum, de Vecht af te dammen, ten einde het Spaansche leger den toevoer af te snijden; maar de Spaansche bevelhebber Tassis trok hem uit Utrecht

tegen en verdreei hem. Door de bezetting van Kronenburg (en Mijnden), op 't midden aan die rivier gelegen, kon men deze het best bewaken. Ongetwijfeld heeft de bezetting van die kasteelen in de nabijheid van den molen, toen deze in dien tijd omvergewaaid was, zich het houtwerk toegeëigend om te stoken en het ijzerwerk geroofd om te verkoopen. De Waalsche troepen waren alom wegens hun woestheid en roofzucht berucht. In de Vechtstreek heeft men alzoo ook met hen kennis gemaakt.

In welk jaar men een nieuwen molen gebouwd heeft, is ons onbekend. Lang zal men er wel niet mee gewacht hebben, daar het landschap zonder bemaling verdrinkt. Wel weten wij, dat hij omstreeks 1732 weder onbruikbaar was geworden en dat hij moest worden vernieuwd. Het Gerechtsboek van Mijnden zegt er o.a. van:

„Op heden den 8sten Augustus 1732 is door Scheepenen en moolenmeesters der Heerlijkheid en de Gerechte van Mijnden met eenparige stemmen geresolveerd om op aanstaanden Vrijdag den 13den Augustus 1732 publicq door Schout en gerechten voornoemd te doen besteeden en vervolgens te maaken een geheel nieuwe agtkante windwatermoolen van 74 à 75 voeten vlugt, sonder eenig hout- of ijzerwerk van den nu staanden moolen aan de nieuwe te gebruiken.

Isaaks Rutgers.
Jan van de Kemp.
Gijsbert van Eck.
Gijsbert van Goch.
Barent Willemsen.”

En verder lezen wij in 't Gerechtsboek:

„Op heden 23 Juni 1733 is door den Schout, Schepenen en moolenmeesters van Mijnden geresolveert, omme per morgen om te slaan 23 guldens tot betaalinge van de nieuwe moolen en dat daar aan verder is depenteerende ende betaaldag vastgesteld tegen den 15 Juli 1733 en is verder geresolveert omme de oude moolen te verkoopen tegen 3 Aug. des naar noen ten 3 uren en sal ten selven daage de nieuwe moolen werden opgenomen.”

Voorzoover wij weten, is deze „nieuwe” molen van 1733 nog dezelfde als die, welke thans nog in 1920 lustig zijn wieken slaat.

Hij is vooral voor 't inwendige een kijkje waard. Dit zal zeker niet geweigerd worden door den tegenwoordigen vriendelijken molenaar, die reeds 22 jaar trouw „in 't seil” verkeert, ofschoon het hem vergund is, zich verder dan 40 roeden van zijn standplaats te begeven. Wij leven, wat dit laatste betreft, dan ook niet meer in Alva's tijd.

Loosdrecht.

W. VOOGSGEERD.

DE JOODSCHE KERK TE MAARSSSEN.

De Portugeesche Synagoge van Maarssen in het laatst der 18de eeuw naar een kopergravure uit „Bulthuis en Bensdorp” Vaderlandsche gezichten.

Uit het verleden der Portugeesche Joden in de Vechtstreek.

Wanneer wij aan den wensch van den Voorzitter van „Niftarlake” voldoen, om het verleden der Portugeesche Joden in de Vechtstreek, in korte trekken te schetsen, zij daarbij opgemerkt, dat dezen zich in hoofdzaak tot het dorp Maarssen hebben beperkt, waar zij zich in de Joodsche gemeenschap nauw aaneen konden sluiten.

De belangrijkheid van deze vestiging voor de geschiedenis der Joden in Nederland, die op een grondige bewerking wacht, deed ons besluiten in het Rijks-archief van Utrecht, de gemeentearchieven van Maarssen en Utrecht, in de bibliotheken van het

Portugeesch-Israël. Seminarium „Ets Haïm” en de Livraria D. R. Montezinos te Amsterdam, uitgebreide onderzoekingen in het werk te stellen, waarvan wij de belangrijke resultaten binnen afzienbaren tijd ter perse zullen overgeven. Zooals we reeds zeiden hebben deze nog onbekende archiefbescheiden voornamelijk betrekking op de gemeenschap van *Maarssen*, waarop wij dus in hoofdzaak onze aandacht moeten vestigen.

De vestiging van de Spaansche en Portugeesche Joden te Amsterdam dateert uit het jaar 1593, toen de eersten hunner te Amsterdam voet aan wal zetten en den grond legden voor de latere aanzienlijke en vermaarde Portugeesch-Joodsche Gemeente van Amsterdam, in de 17de eeuw de voornaamste van de geheele wereld. Zij schudden er het Katholieke masker af en beleden er openlijk het Jodendom.

De bloeiende gemeenschap telde rijke kooplieden, aanzienlijke geleerden, dichters en industrieelen.

Allen hadden zij den aristocratischen zwier, de fijne beschaving en hoofsche manieren, die hen van de andere Joden onderscheidden; zeer velen van hen waren van oud-adellijke Portugeesche en Spaansche geslachten en vernieuwden hier te lande den alouden glans van hun geslacht.

De eerste Portugeesche Jood, die wij in de Prothocollen van Transporten en plechten van Maarssen, in het Rijks-archief te Utrecht berustende, aantreffen, is *Abraham Aboab* of zooals hij ook wel genoemd wordt *Dionies Genis*, die er den 10en Mei 1652 van Pieter Jansz Suyckerhoff en Grietgen Henrix echtelieden „de vrije eijendom van seeckere Huysinghe Hoffstede ende erve genaemt Hogesant staende en gelegen in dese Dorpe opt Sant” verkreeg.

In den zomer van 1653 kwamen meerdere Spaansche en Portugeesche Joden te Maarssen om er zich aan de koele boorden der lieflijk-groene Vecht te verpoozen, tot groote ergernis van den „Kerckeraet der Gemeinte Jesu Christi tot Maerssen”, die aan Gedeputeerde Staten van Utrecht per requeste de „grootte stoutichheid dier Joodsche Natie” vertoonde, waarbij hij klaagde over de Joodsche godsdienstoefeningen en over het feit, dat een tiental van hen op een Zondag, zeker op een uitstapje in de nabijheid van de kerk, te veel lawaai hadden gemaakt, zoodat de eerbare gemeente hoogelijk verontwaardigd was. Wij lezen in de Resoluties van genoemde Staten, in het Rijks-archief van

Utrecht omtrent dit betoog van den kerkeraad „hoe dat aldaer ter plaetse eenige tijd herwaerts inde Somerstonde haer hadden vervought verscheidene portegiesche Joden die in 't begin haer stil hadden gehouden sonder te plegen het jodendom en den dienst daer annex, bij forme van Conventiculen; maer dat sedert deze somer 'tghetal derselver menschen merckel. toegenomen wesende: Zy luijden hadden onderstaen nu op hare Sabbath dagen 'tsamen-rottinge te maken: gaende opentlyck met vrouwen, kinderen en maegden in een huys: dat bij een van hen luijder natie aldaer was aangekocht, ende henl. ingewillight, om haren dienst daarin te plegen; alsoo oock dagel. dese en gene voorgemelte plaetse uijt ende ingaan: om hare Gebeden daer te doen . . . . dat ook de gemelte joden tot twee verscheyde reysen op der christel. sabbath ende Sondagh soo stout waren gheweest, dat se haar hadden vervought, tot acht à thien in getale op het kerckpad aldaer, als nu de Godsdienst soude beginnen met lesen ende singen, roupende, crijtende dansende, springende met tabackpijpen ende ijets anders inde hand hebbende tot merckel. ontsteltenisse van de christel. Gemeijnte sulcx op nemende voor een indraght in hare Gods dienst, oock sijn streckende tot nadeel van hare Ed. mo: regering ende welstand van Gods Kercke”.

De Gedeputeerde Staten van Utrecht vaardigden den 13 September een acte van interdictie tegen deze Joodsche conventiculen uit. 1)

Tegenover de godsdienstige onverdraagzaamheid der Calvinisten stelden de Portugeesche Joden het economisch voordeel aan hun komst verbonden.

In de resoluties der Staten van Utrecht in d.d. 18 Juli 1654 vinden we in een tegen-request van de Maarssensche Portugeesche Joden vermeld „hoe dat sy supplianten met intentie van te cultiveren de neeringe & voortganck van handtwercken in de voorsz. dorpe bij provisie hadden gestelt een Sijde-molen daer mede haer wel vijf en twijntich persoonen van d'Inwoonders zijn geneerende soo oudt, als jongh: verhoppen 't selve getal metter tijt sal vermeerderen ende veel grooter worden: waer uyt die arme luyden veel beneficie soude connen trecken soo

---

1) Resol. Gedep. Staten van Utrecht Rijks Archief Utrecht vgl. Johan van de Water's „Groot Utrechts Placaatboek” Utrecht 1729 I fol. 411.

werckluyden alsoock mede Backers ende Brouwers & alle andere Die neeringe Doen: waer Door d'Inwoonders tot Maersen met henl. Supplianten hadden minnelijcke correspondentie”.

Mr. Dr. S. Muller Fzn. deelt in zijn opstel over „Zijdebalen”¹⁾ mede (pag. 1) dat de zijdeindustrie van de Zuid-Nederlandsche vluchtelingen op het eind der 16de eeuw meer bekend werd en nà 1685, door de komst der Zuid-Fransche Refugiés, een groote vlucht nam. Wellicht brachten haar ook Spaansche en Portugeesche Joden naar hier over. De vroedschap van Utrecht besloot (Resoluties 26 Juli 1654, Gemeente-archief Utrecht) „de supplianten poenalick (te) bevelen de zijde molen bij henl. aldaer opgesteld t' amoveeren.”

Verder betoogden deze Portugeesche Joden, dat zij om de acht of veertien dagen met een tiental hunner op een buitenplaats (waarschijnlijk „Hogensant” van Aboab) in de wet van Mozes lezen en de psalmen van David zingen „bidden opt lest, soo voor de prosperiteit van de gantsche staet int gemeen & d'augmentatie van die van dese provincie als van Hare Ed: Mo: geluckige regeringe”. Zij verzochten „de continuatie van hare Goddel. Gebeden tot prosperiteit ende segen van dese staet, ende de Regieringe van deselve”.

Hoewel aan hun verzoek niet voldaan werd, werden de Joodsche godsdienstoefeningen toch oogluikend geduld. Wij lezen in het origineel request in het „Resolutie Boeck Voor De Kercken Raedt Tot Maerssen van 1655 tot Ao. 1680 Augusti” in het archief der Hervormde Gemeente te Maarssen²⁾, dat de Portugeesche Joden aan de overzijde der Vecht, zijnde het gerecht Nieuw Maarsseveen, Joodsche godsdienstoefeningen hielden, alwaar de schout van Maarssen Pieter van Dulcken niets te zeggen had „Selfs haer Joodische feesten met het oprechten van haere looverhutten, soo int voors. nieuw-Maarsseveen als in de gerechte van Maarssen, daagelijks haare onchristelijke godsdienste te celebreeen; haare Rabbeijnen tot de Vs onchristelijke dienst aldaer gebruykende; datse met haare dispuysten selfs in publike schuiften de Christelijke ingeseetene turbeeren: die van de onse op onse Christel. sabbath te doen arbijden.”

1) Overgedrukt uit de „Bouwkunst” Utrecht 1912.

2) Ds. J. M. Sanders, Predikant der Hervormde Gemeente te Maarssen stelde ze ons welwillend ten zijnen huize op verschillende tijden ter inzage.

Niemand minder dan professor Gysbertus Voetius bood het, in gezelschap van den Maarssensche Predikant, Burge-meester Nellestijn te Utrecht aan.

Zelfs de rechtzinnige Calvinist Koenen verklaart, dat deze requesten een proeve van onverdraagzaamheid zijn en „dat daartoe somtijds én Predikanten én de overige Kerkeradsleden door weinig edelmoedige drijfveren genoopt werden en dat wangunst er niet zelden deel aan had.”¹⁾ Toen de kerkeraad zich in 1664 over de zoogenaamde „maerssensche ommeganck” beklaagde, liet zij niet na aan haar request toe te voegen: „Oock het Christendom van de Joden (die nu vermits de herfste tot Amsterdam in grooten getale haer bij Maersen onthouden) seer bespot ende gelastert worde: Ende alsoo de handt des Heeren tegens ons Vaderland Schijnd opgeheven.” Dit doelt waarschijnlijk op den toen in aantocht zijnde hernieuwden oorlog met Engeland.

Wel hadden de Gedeputeerde Staten in 1655 een nieuwe acte van Interdictie tegen de Joodsche Natie uitgevaardigd, maar zij diende meer om den kerkeraad en den predikant vooral te bevredigen, oogluikend duldde zij openbare Joodsche Godsdienst-oefeningen.

In de Resoluties der Vroedschap van Utrecht dd. 24 Augustus 1680 lezen wij „gelesen synde een requeste van die van de portugesche Joodsche natie in Holland en elders in dese landen woonende ende voor een merckel^e gedeelte gegoet wesende tot Maersen ende in andere plaetsen ten platten Lande deser provincie versouckende aldaer te mogen hebben vrije exercitie van haren Godsdienste onverhindert van ijmand gelijk sulcx haer in Holland en andere provincien wort vergunt.” Hierop werd advies van Burgemeesteren en Gecommitteerden ter Beschrijvinge verzocht, waarbij wij 12 September 1680 lezen, „Joodse Religie hier toegelaten.”²⁾

Tot de voornaamste buitenplaatsen door Portugeesche Joden in de Vechtstreek bewoond, behoorde „Roosendaal” onder den gerechte van Achttienhoven, op twee uur afstand van Maarssen. Stoopendaal vervaardigde er het bekende fraaie gezicht in „De

1) In zija „Geschiedenis der Joden in Nederland” Utrecht 1840 pag. 170.

2) Resoluties Vroedschap van Utrecht, Gemeente-archief Utrecht.

Zegepralende Vecht" van Pieter Alderwerelt verkocht in 1681 aan Raphaël Arredondo „seeckere Hoffstede met Huysinge ende verder getimmer mitsgaders bepotinge en beplantinge en 't geen verder aert en nagelvast is met de omtrent elff mergen lants."

Volgens het onderschrift onder de genoemde prent behoorde het in 1719 aan zijn broeder Joseph, die ook de fraaie nog bestaande inrijpoort liet vervaardigen, met het opschrift „Anno 1705".

Een niet minder voorname buitenplaats was „Harteveld" te Maarssen mede door Stoopendaal's etsnaald uitgebeeld, het eigendom van David Mendes da Silva, die in 1713 kocht „seeckere Huysinge en hoffstede genaemd harteveld met stall, en schuij, mitsgaders verder getimmer, ook alle het geene daarinne aert en nagelvast is, mitsgaders omtrend ses mergen lants soo weijlant hoff als boomgaert."

De andere meest bekende buitenplaats van Portugeesche Joden was „Vijverhof" bij Nieuwersluis, mede door Stoopendaal in beeld gebracht, het eigendom van Don Benjamin Teixeira, Baron de Bornival, zooals hij op een der lijsten van Parnassim der Portugeesch-Joodsche Gemeente van Amsterdam voorkomt. 1) Hij kocht het in 1704 van Jonkvrouwe Agneta Blok, de weduwe van Sijbrand de Flines. Het was beroemd om zijn tuinaanleg en de Utrechtsche Staten hadden zelfs een zilveren penning laten slaan op de ananasteelt van „Vijverhof" toen zij zich aan deze zeldzame vrucht in 1700 kwamen vergasten; het bestond uit „den vrijen eijgendom van seeckere Huijsinge hoff, Bergen schuij, stallingen, Oranjehuijs en speelhuijsen en vorder getimmerte en plantagie en noch hier toe den vrijen eijgendom van seven en een halff morgen lants als een halff morgen, mits noch twee heerlijke morgen."

Eigenaardig is een klacht bij den Maerschalk, die wij in het Protocolboekje van den Maarssenschen kerkeraad vonden dd. 23 Juli 1696: „alsoo naedemael bevonden wort dat des Sondaegs of dag des Heere oock seer geschonden wort soo door het open setten der deuren en huijsen bij Joden — paepsen —

1) Men zie over het geslacht Teixeira den belangrijken pennestrijd van Jhr. Dr. Ed. Teixeira de Mattos contra Mr. Th. R. Valck Lucassen, over diens artikel in „De Nederlandsche Leeuw" Mei 1918. „Het geslacht Teixeira in het Nederlandsch adelboek". Blijkens de gelegaliseerde en gecollationeerde afschriften uit het Staats-archief te Lissabon, en andere authentieke stukken, die ik, dank de gulle gastvrijheid die ik ten Huize der fam. Teixeira te Heelsum mocht ondervinden, bestudeerd heb, zijn de mededeelingen des Heeren T. A. M. hieraan ontleend authentiek juist.

Zilveren penning uit het jaar 1700 met gezicht op de ananastuinen en buitenplaats „Vijverhof“.

Museum van Openbare Oudheidkundige Verzamelingen
der Gemeente Utrecht.

en sommige gereformeerde dat oock bevonden wort vele op die dag te sitten met ope Craempiens, dat de Joden de wegen heel bij nae op Sondagen besetten, die de onse na de Kerck passeren moeten.”

Nadat in 1713 de Vrede van Utrecht gesloten was, waarde door gansch Europa den geest van het dolle actiespel, waarvan ook Utrecht niet vrij bleef. In 1720 werd „De Provinciale Utrechtsche Geotroyeerde Compagnie” opgericht, die ook de Portugeesch-Joodsche Natie van noode had. Zij zou Utrecht tot een wereldhaven maken (door een kanaal, dat het Sticht met de Eem verbinden zou) en koesterde meerdere zotte voornemens. ¹⁾

Een der 7 Bewindhebbers was een Jood en wel Jacob Hiskia Machado, die te Maarssen op „Den Oever” woonde en die den 5den November 1720, volgens de Statenresoluties den ambts-
eed aflegde „Soo waar d Almachtige God van Israel, die hemel en aarde geschapen heeft, hem sal helpen”.

¹⁾ Men zie: J. J. van Noorle Janssen: „De Prov. Utr. Geotr. Comp” in Programma Sted. Gymnasium te Utrecht 1903—1904, „Het groot Tafereel der dwaasheid” door van Rijn, Amsterdam 1905 en Prof. Vissering in „De Gids” 1856.

„Hij stak”, aldus de Heer Van Noorle Jansen (pag. 15), „zooals we zullen zien, in integriteit intusschen gunstig af bij zijn Christelijke collega's”.

Ook besloot de Compagnie in haar gewijzigd project:

Haar Ed. Mog: zullen aan de Portugeesche Joodsche Natie haare protectie ten platte lande verleenen t welk de Heeren Borgermeesteren en Vroedschappen der Stad Utrecht in haar stad en jurisdictie mede zullen doen”.¹⁾

Eerst had de Utrechtsche vroedschap besloten, blijkens haar resoluties van 9 September 1720: „Dat het admitteren van portugaelsche Joden in de stad alleen van Stadts politie afhangen moet”.

Welke invloed deze besluiten op de Joodsche gemeenschap te Maarssen hadden, zullen we nader zien. Volstaan we met te zeggen, dat de Compagnie een fiasco werd, de bewindhebbers knoeiden als Machado op Sabbath of Joodsche feestdagen niet aanwezig kon zijn; dat al haar knoeierijen aan het licht kwamen, mede door het optreden van Abraham Peixotto, die ook te Maarssen woonachtig was en dat zij omstreeks de helft der 18de eeuw opdoekte. We zien de Joodsche nederzetting te Maarssen in dezen tijd in grooten bloei; tallooze leden lieten zich fraaie buitenplaatsen bouwen en we zien zelfs in 1700 „d Hr. Abraham Cardoso jegenwoordig wonende op 't Huijs ter Meer in de Provincie van Utrecht.”

De meest bekende buitenplaatsen, door Portugeesche Joden herhaaldelijk in de 18e eeuw bewoond, waren verder: „Diependaal”, „Den grooten Ommeloop”, „Spruytenborg”, „Luxemburg”, 't Huys Ten Bosch”, „Richmont”, „Doorenborg”, „Leeuwevecht”, „Over Kerck”, „Vechtoever”, „Vechtleeven”, „De Coningh David”, „Marienhof”, „Somersbergen”, „De Bogaerd” en andere. Een proces van Manuel Henriques in 1719 was oorzaak, dat we het Amsterdamsche formulier van den Jodeneed met Portugeeschen tekst in het Memoriaalboek van het Hof ingeplakt vonden, waarbij de Affirmant zoo hij onwaarheid mocht spreken zich aan alle straffen onderwerpt, over Sodom, Gomorrah, Dathan en Abiran neergekomen, waarop hij staande met gedekten hoofde *amen* had te zeggen.

Een typische acte bevat het Notarieel-archief van Maarssen

¹⁾ Van de Water „Groot Utrechts Plakaatboek” I fol. 575.

van Notaris Johannes de Jongh d.d. 3 Augustus 1725 (fol. 37)
zij luidt als volgt:

„dito gesz ¹⁾ op zeegel van 10 st.
en overhandigt

„Op huyden den 3en Augusti 1725 compareerde voor mij
„Johannes de Jong Openbaar Notaris bij den Ed. Hove van
„Utrecht ge-eed ende geadmitteert tot Maarsssen resideerende de
„naargenoemde getuijgen Willem van de Weetering, Pieter van
„der Linden, Hendrick de Vreede, Cornelis Winkoop en Joost Cor-
„nelisz Kalkman alle woonende op nieuw maarsseveen en maars-
„sen my Notaris bekent Dewelcke verklaren ten versoecke van
„eenige Jooden der portugeesche Kercke tot maarsssen dat zij
„attestanten onlangs geleeden meenig maal gehoord hebben alsse
„ijmand van de joden offie hare vrouwen door het Dorp ofte
„over de maarsse brug passeeren dat jegens dezelve door
„Christenen wierden agter nageroepen, kraaij kraaij, en ook
„wel Smous, sonder datsij Joden daar toe aanlijding gaven, stil
„en goeds moeds de weg gebruiken wijders niet getuijgende,
„presenteerende deese verklaringe (des versogt) 't allentijde met
„Eede te bevestigen, versoeckende hier van Acte, die dese is,
„Aldus gedaan ende gepasseert tot Maarsssen ter presentie van
„de Heeren Salomon Hiskia de Medina en Abraham Henriques
„ferriera als getuijgen van gelooff hier toe versogt'

Willem van De Wetering
pieter van der Linde
Hendrik de Vreede
Cornelis Winkoop
Joost Cornelis Kalckman
Salomon Hiskia de Medina
Ab^m Henriques ferriera

Joh: de Jong
Notis Publ.

Toen Isacq de Jong of Isacq Jesurun de Jongh, Portugee-
sche Jood, in December 1733 de Utrechtsche Staten verzocht
om op een, aan hem toebehoorend stuk grond buiten Maars-

¹⁾ geschreven.

seven een Portugeesch-Joodsche Begraafplaats te mogen aanleggen, werd dit verzoek niet ingewilligd. 1)

Zoo moesten de Portugeesche Joden hun dooden per schuit naar de Begraafplaats te Ouderkerk aan den Amstel vervoeren, de aloude begraafplaats der Portugeesche Joden van Amsterdam.

„'t Kroost van Vader Abraham
 „Vind, na al zijn ommezwerfen
 „Hier een rustplaats na het sterven;
 „Rustplaats by geslachte en stam.”

(Nic. de Winter in „De Amstelstroom”)

Over de „Rabbeijnen” waarvan in 1655 sprake is, is bij gebrek aan archiefbescheiden over ons onderwerp, niets naders te vinden. Geheel toevallig kwamen wij in de gelegenheid uit een, in de Portugeesche taal geschreven genealogie, die wij nog nader hopen te publiceeren, van de hand des Haagschen Opperrabbijs Chacham Selomoh de Yshac Saruco uit het jaar 1781, nadere gegevens omtrent de geestelijke leiders in het begin der 18de eeuw van deze Joodsche Gemeenschap bijeen te zamelen. 2)

Het Ms noemt ons Haïm Saruco als voorzanger en ritueel slachter te Maarssen (*Hazan e Schochet em villagem de Marça*). De Bibliotheek van het Portug. Israëli. Seminarium „Ets Haim” te Amsterdam, bezit zelfs zijn trouwacte uit het jaar (5)460 = 1700, als wanneer hij in het huwelijk trad met zijn nicht Esther de Ishac Saruco, ingezegend door Schelomoh d'Oliveira. In het jaar 1718 vinden we hem in de Resoluties der Gedeputeerde Staten van Utrecht in een vleeschkwestie terug. In 1731 overleed hij en werd te Ouderkerk a. d. Amstel begraven. Zijn zoon Israëli volgde hem in zijn betrekkingen te Maarssen op. Maar deze toonde zich weinig berekend voor zijn taak, daar het hem ten eenemale aan den noodigen ambtsijver ontbrak.

De gemeenteleden, die tot de aanzienlijkste Portugeesch-Joodsche familiën van Amsterdam behoorden, besloten eindelijk

1) In Amersfoort kwamen de Hoogduitsche Joden in 1700 in het bezit van een begraafplaats aan de Bloemendaalschen poort. Voor dien tijd begroeven ze er volgens de desbetreffende Amersfoortsche Vroedschapsresolutie op de hoeken der straten. De Hoogduitsche Joodsche Gemeente van Maarssen kwam naderhand in het bezit van een begraafplaats, onder den gerechte van Tienhoven.

2) Dit M.S. „Arvore de Vidas” (boom des Levens) berust thans in de Bibliotheken van het Portug. Israëli Seminarium „Ets Haim” te Amsterdam.

zijn achtenswaardigen schoonvader, den geleerden Ishac Saruco, te verzoeken naar Maarssen over te komen en al zijne betrekkingen bij de vermaarde Portug. gemeente van Amsterdam op te geven, waartegen zij hem een schitterende financieele positie beloofden.

Ter wille van zijn dochter voldeed hij hieraan, nam tevens de leiding op zich van een leerschool voor de kinderen der gemeenteleden (*Medrás*) en bleef een twaalftal jaren te Maarssen woonachtig.

Toen hem deze taak te zwaar begon te vallen liet hij zijn zoon, die te Amsterdam studeerde, naar Maarssen overkomen, om hem bij te staan in de uitoefening van zijn functies.

Deze, de schrijver van het MS, de latere Haagsche Opper-rabijn, voldeed hieraan en bracht een 9tal jaren te Maarssen bij zijn vader door, ter assistentie bij de uitoefening zijner functies.

Maar de gemeente was achteruitgegaan door sterfte der aanzienlijkste gemeenteleden (Jehidim), waardoor Ishac Saruco in geldzorgen geraakte, daar hij zijn honorarium niet op tijd en geheel ontvangen kon. Toen nu zijn opvolger te Amsterdam in 1744 tot Opper-rabijn te Londen was beroepen, deden de gemeenteleden moeite, wat hun dra gelukte, voor hem zijn oude ambten te Amsterdam te herkrijgen. Zijn opvolger was Benjamin Raphael Dias Brandon, een ervaren Talmudist en groot geleerde blijkens de vele approbatie's en gedichten, voor in de, na zijn dood uitgegeven, Hebreeuwsche werkjes *Oroth Hamitswoth* en *Emek Benjamin* (Beiden in 8° bij Johan Janson, Amsterdam 1753). Ook schreef hij o.m. *Kether Thora*, (Amsterdam 8° 5510 = 1750) een huwelijksgedicht op het huwelijk van den grooten Nieuw-Hebreeuwschen dichter David Franco Mendes en zijn nicht Rachel da Fonseca uit Maarssen, met wie deze zich op 37jarigen leeftijd in den echt verbond. Op zijn huwelijk met Rachel de Palachios had Franco Mendes een Hebreeuwsch brui-loftsgedicht in den vorm van een raadsel vervaardigd (perka-menten éénbladdruk). Op het exemplaar der *Livraria D R Montezinos* is een oorspronkelijken Hebr. brief van Franco Mendes aan Dias Brandon geplakt, waarin de oplossing van het raadsel.

Een jaar tevoren had hij Proefdienst te Amsterdam gedaan. De bibliotheek van *Ets Haim* bewaart van deze

gelegenheid en van de installatie als voorzanger te Maarssen, een Hebreuwsch gelegenheidsgedicht. Negen jaar (1743—1752) nam Benjamin Raphael Dias Brandon zijn heilig ambt, waarvan hij zulk een verheven opvatting had, te Maarssen waar. Zijn stoffelijk overschot rust op de oude begraafplaats te Ouderkerk a. d. Amstel.

Zijn zoon Joseph Brandon Belmonte volgde hem in zijn functies op. Zeker heeft hij, naar het toenmalig gebruik onder de Portug. Joden, alléén den hoofdnaam van zijn vader vereenigd met den hoofdnaam zijner moeder gevoerd. Hij bekleedde zijn ambt 29 jaren lang (1752—1781). Ziekelijkheid en zwakte verhinderden op het laatst van zijn leven de uitoefening van zijne ambten, zoodat die door een ander moesten worden waargenomen. Zoo vervulde feitelijk Josuah de Abraham Keyzer het ambt van Hazan of voorlezer in de Portugeesche Synagoge „Nevé Sjalom” (Woning des Vredes) te Maarssen. Men had echter den zoon van Hazan Joseph beloofd, dat hij na het eventueel overlijden van zijn vader, dezen in diens functies zoude mogen opvolgen.

Toen nu Joseph Brandon Belmonte in 1781 het tijdelijke met het eeuwige verwisselde, zeide zijn Zoon David Brandon Belmonte tegen Mei de huur zijner woning op, ten einde de ambtswoning des voorzangers te betrekken. De Heer Keyzer wenschte echter zijn ambt niet neder te leggen. Beiden richtten zich tot de Gedeputeerde Staten van Utrecht in vele requesten, uitvoerig door mij behandeld in mijn „Benoeming van een Voorzanger door de Gedep. Staten van Utrecht” ¹⁾, die ten slotte in 1782 David Brandon Belmonte tot voorzanger benoemden.

Niet minder dan 42 jaren (1782—1824) mocht hij zijn heilige ambten, tijdens moeilijke dagen van verval zijner gemeente, in den Franschen tijd vervullen; hij werd in 1824 te Ouderkerk a. d. Amstel, na zijn langdurigen ambtstijd ter ruste gelegd.

Zijn zoon Mozes (Brandon) Bravo volgde hem op (1824—1838). De gemeente ging echter zoo snel achteruit, dat ten slotte haar inkomsten ophielden; vele familiën waren uitgestorven, in den Franschen tijd verarmd en vertrokken. Zoo was Hazan Brandon Bravo, die bovendien nog een talrijk gezin te onderhouden had, genoodzaakt naar Amsterdam te vertrekken.

¹⁾ Overgedrukt uit het Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis. dl. XII. afl. 4. ('s Grav. 1916).

In het jaar 5524 (1764) keurden de Staten van Utrecht een reglement goed ter handhaving der orde in deze Joodsche gemeenschap. Zij hier de aandacht op art. 18 gevestigd, waaruit het bestaan van een gebroederschap *Derech Sedaca* (Weg der Weldadigheid) blijkt, die hare bemoeiingen wel, bij gebrek aan armen, alleen over de begraafing der overleden gemeenteleden zal hebben uitgestrekt. Het geheele reglement is afgedrukt te vinden in het Vervolg van Van de Water's „Utrechtsch Plakaatboek” Utrecht 1860. dl. I pag. 858.

Laten we thans een blik slaan op de *Portugeesche Synagogen*.

Zooals we hiervoren citeerden, werden in 1653 reeds Synagogale diensten in zeker huis te Maarssen, waarschijnlijk „Hogesant” van Aboab, gehouden. Den 29 November 1718 verkocht Juffrouw Sara Mendes Mesquita, als gemachtigde van haar echtgenoot Abraham Bueno Mesquita, de buitenplaats Vegtevoort te Maarssen, met al wat er op en nagelvest is, uitgezonderd hetgeen in de Kamer is, „alwaer tot nu toe de Joodse Sinagoge word gehouden” ¹⁾

De „Portugeesche Joodsche Natie tot Maarssen” besloot nu een nieuwe Synagoge te doen bouwen in Maarssen of Maarsseveen. Zoodra de Kerkeraad lucht van dit voornemen kreeg richtte hij aanstonds verzoeken hiertegen tot de Utrechtsche Staten ²⁾, waarbij zij aan de verbodsbepalingen van 1653 en 1655 herinnerde en hoewel toen de Joodsche Natie toch was doorgestaan met hun Joodsche Godsdienst oefeningen te houden, behoorde toch een nieuw te bouwen Synagoge niet te worden vergund. De Portugeesche Joden richtten aanstonds weer een tegenrequest, maar de beslissing, die waarschijnlijk nooit gevallen is, konden wij niet vinden.

In 1720, juist voor twee eeuwen, had men naar aanleiding van de reeds genoemde protectie een gemeente *Nevé Sjalom* (Woning des Vredes) gesticht en een jaar te voren op naam van Aron Nunes Henriques alias Manuel Henriques en Jacob Abarbanell, voor de gemeente uit haar armenkas (*Sedaca*) de buitenplaats „Klein Vegtevoort” gekocht ³⁾ van Juffrouw Sara Mendes d'Acosta, wed. van Abraham Bueno de Mesquita en wel „een huisjenge en tuijn, met deselfs opstal, beplantinge en bepotinge. . .

¹⁾ Transporten, Minuten van Maarssen dd. 29 November 1718.

²⁾ Resoluties Staten van Utrecht, December 1718 en Resolutiën van den Maarssenschen Kerkeraad, December 1718.

³⁾ Staat van betrekking van huizen te Maarssen in Minuten van 28 April 1719.

naest aent hujs van Francisco de Medina en regt tegens over de huysinge van de Heer Manuel Teixeira Jr. genaemt Vegtevoort", die eerst later aan de gemeente getransporteerd werd. Zij werd nu aanstonds tot Synagoge ingericht en eerst in 1736 ¹⁾ geheel omgebouwd ²⁾

Het bekende prentje uit Bulthuis en Bendsdorp's „Vaderlandsche gezichten" (kopergravure zonder naam met éénregelig onderschrift „Joodsche Kerk te Maarssen") zal de eigenlijke Synagoge wel *niet* weergeven, maar de ambtsgebouwen, die van de straat af zichtbaar waren.

Haar inventaris, voor zoover die nog bestaat, is in het bezit der Portugeesch-Israëlietische gemeente te Amsterdam, waarvan ik enkele zilveren siertorens zag met het opschrift

TOCAO₁ A₁ ESNAGA₁ DE₁ MARÇA
(geschenk aan de Synagoge te Maarssen).

In 1725 had men op het advies van Dr. Selomoh de Yshac de Meza, die te Maarssen woonachtig was, een draaibare brug en verschillende hekken om Maarssen, met toestemming der Gedeputeerde Staten, doen maken, om zodoende een afgescheiden gebied ten behoeve van het dragen op Sabbath te verkrijgen. Dr. de Meza was in 1690 te Utrecht op een dissertatie ³⁾ over de vallende ziekte tot doctor in de geneeskunde gepromoveerd.

Hij bezat evenwel ook Theologische bevoegdheden, was lid van het Amsterdamsche Portugeesche Rabbinaat en stierf in 1742. De catalogus van de veiling zijner boeken verscheen in 1743. Hij gaf over de kwestie van het Maarssensche Sabbathgebied in 1725 een Rabbinale disicie in het licht onder den titel *Schulchan Schelomoh*, waarin hij deze Halachische kwestie behandelt (Amsterdam 4°, 5485 = 1725 bij Salomon Proops).

Laten we thans een synagoge-inventaris volgen, zooals die

¹⁾ Notarieel Archief Maarssen Notaris Johannes de Jong, waar het bestek voorkomt.

²⁾ Hoogst opvallend is het feit dat te Paramaribo in hetzelfde jaar 1719 door de Portugeesch-Israël. Gemeente aldaar eveneens een nieuwe Synagoge werd gebouwd, die evenals die van Maarssen den naam „Nevé Sjalom" droeg.

³⁾ Zie mijn „De Maarssensche Sabbattegrens in het jaar 1725" overdruk in het „Weekblad voor Israël Huisgezinnen" Rotterdam, 4 Juli 1920, Jrg. 51, No. 23.

van de Maarssensche Portugeesche Synagoge in 1828 werd opgemaakt ²⁾ door den Kerkmeester Isaac Senator:

Vier boeken Moses met deselver Mantels en
 Een wit Damaste Mantel voor do
 Een zwarte gemeene do. voor do. en dek voor den Altaar
 Twee Dekken met goude chenille voor den Altaar
 Een do. wit Damast
 Twee do. gemeene.
 Twee paar zilveren klokken voor de boeken Mozes, enz.
 Een groote zilvere handwijzer.
 Drie paar tinne klokken voor do.
 Een kruid-doos en beker van zilver
 Een grote kopere kroon met Elf armen
 Twee kleine do. van acht armen.
 Een do. do. van zes armen.
 Een do. do. van vier armen

Op den Altaar

Vier grote kopere kandelaars
 Vier kleine do. do.
 Vier kopere knoppen
 Twee als voren.

Aan den Tabernakel

Twee kopere kandelaars.
 Twee do. voor den Grooten Verzoendag
 Tien armen blakers in den Ronde der Synagoge
 Vier do. in de Vrouwe do.
 Een kopere Machabee lamp.
 Een Tinne Lampet en Kan
 De plankjes voor het nieuwmaansfeest en Homertelling.

Voorts:

Een groot Boek Moses, toebehorende aan de Erven van wijlen den Heer Abm. curiel Bueno.
 Een kleine do. toebehorende aan heeren Parnassim der Hoofdsynagoge Ressort Amsterdam benevens een Meguilla.
 Tot hier door mij nagezien, en conform met de Lijst getekend door den Voorlezer Moses Brandon Bravo”

Ook in Vreeland was een Portugeesche Gemeente, die er een

---

²⁾ Gepubliceerd door den Heer J. S. Da Silva Rosa in het Nieuw Israël Weekblad van 17 Maart 1916.

Synagoge had, toebehorende aan en gesticht door Abraham Fundam (Fundao); zij heette zinspelend op den naam des stichters „Kenéséth Abraham” (Synagoge „Abraham”). In de catalogus van de veiling der aanzienlijke collectie M. D. Henriques de Castro Mz. (Amsterdam 1899) vonden we (Mss Hébreux No. 487 p. 49) een gedicht van J. H. M. de Solla uit het jaar 5567 = 1807 op het feit dat D. Hm. Henriques de Castro en Jsaac Teixeira de Mattos bruidegoms der H. Wet waren in deze Synagoge van Vreeland ter eere van den Stichter Abraham Fundam. 1) Blijkens zijn testament 2) bezat deze Synagoge „Het groote Boek Mozes met de zilvere handvatten, waar des comparants naam op staat” en dat hij aan de Portugeesche Synagoge van Amsterdam op zekere voorwaarden vermaakte. Nog wordt daar deze fraaie Thorarol met den mantel van zwaar goudbrokaat bewaard en voor den eeredienst gebruikt.

Overigens was de Port. Gemeente van Vreeland op het laatst der 18de eeuw ontstaan en is nooit belangrijk geweest. Wij noemen er de familie Lopes Suasso op „Slotzigt”.

Onderwijl was in de Gemeente van Maarssen, doordat vele leden 's winters afwezig waren, het bestuur in de war geraakt, zoodat enkele leden een nieuw reglement ontwierpen, dat door de Staten van Utrecht werd goedgekeurd. Bachiene schreef in zijn „Beschrijvinghe der Vereenigde Nederlanden” 3) over Maarssen, dat er zijn buitenplaatsen van vermogende kooplieden „en onder dezelve een groot aantal zo wel van Portugeesche dan Hoogduitsche Joden: die daar elk hunne bijzondere Synagoge hebben. Men zegt: dat de Joden wel eens getracht hebben, bij aldien 't hun geoorlooft geweest was, van dit Dorp een stad te maken, waarin zij een soort van Burgerlijke Regeering onder zich zouden geoeffend hebben: en dat zij, ter bereiking van dit oogmerk den Lande groote geldsommen zouden hebben aangeboden.”

Staan wij ten slotte nog even stil bij het prinselijk bezoek van Willem V met gevolg op „Luxemburg” te Maarssen aan de familie Pereira in 1772.

Vele Portugeesche Joden verkeerden in de 17de en 18de eeuw op vriendschappelijken voet met de leden van het Huis van Oranje. Men zie hier over tallooze voorbeelden in T. Tal

1) Hebr. Ms. perkament in plano.

2) Notarieel Archief. Loenen, 4 Juni 1807 (No. 71).

3) 1775 al. II. pag. 1130.

„Oranjebloesems uit de gedenkbladen van Neerlands Israël". 1)

Wij laten hier een uit het Portugeesch vertaald extract volgen uit het handschrift „Successos Memoraveis dos Judeos Portuguezos e Hespanhoes de Amsterdam por David Franco Mendes de Abm." van David Franco Mendes, berustend in het Archief der Portugeesch Israël. Gemeente te Amsterdam:

„A^o. 1772. Op Vrijdag 15 October den derden middendag van Succot 5533 vereerde onze beminde Stadhouder en zijn Koninklijke Gemalin, vergezeld van den Hertog van Wolfenbittel en een Edel gevolg de buitenplaats „Luxemburg" te Maarssen (Marça) behoorende aan Elisa van David Pereyra met een Bezoek: Zij werden, door hem en zijn geheel gezin ontvangen met den verschuldigten eerbied hen een dejeuner aanbiedende met al de pracht welk de tijd toeliet; en bewerkte dat de beroemde Musicus Magalli (die gewoonlijk bij hen woonde) zich deed hooren, geaccompagneerd op de piano, ten einde het Doorluchtige Gezelschap te vermaken: Zij betuigden op allerlei wijze hunne bevredenheid en welwillendheid en wel het meest daardoor dat Zijne Hoogheid zelve een bezoek bracht aan de Echtgenoot van Pereyra (die voor vier weken bevallen was) en haar bij de hand naar beneden geleidde, haar aan de Princes voorstelde en haar naast haar deed nederzitten; en nadat zij nog den tuin het bosch en volière hadden bezocht, (waar zij twee uren bleven) vertrokken zij zeer tevreden."

Schitterend was de inrichting van de buitenplaats „Luxemburg", het Heerehuis en bijgebouwen, „'t Sterrebosch", de cascade en terras; in de tuinen en het bosch prijkten 45 standbeelden, borstbeelden en zonnewijzers en 654 liggende ramen met ananasplanten; de volière was met 290 stuks pluimgedierte als pauwen, fazanten enz. bevolkt; jachten, koetsen, pramen enz. bevorderden de aantrekkelijkheid van „Luxemburg"

Zeker wordt Pereira bedoeld, wanneer er op het laatst van de 18de eeuw wordt gesproken 2) van „de rijke Portugees, die een der prachtigste buitenplaatsen bij Maarssen bewoonde en wiens vorstelijk rijtuig en zes kostbare Engelsche paarden bij velen bewondering en wangunst wekten". Het einde der 18de

1) Feestgeschrift bij de inhuldiging H. M. Koningin Wilhelmina. Amsterdam 1898.

2) F. Nagtglas, „Voor Honderd Jaren, uit de Papieren van een Tijdgenoot". Utrecht 1886. pag. 66.

*Héchal of Wetsrollenkast uit het jaar 1776, afkomstig uit „Luxemburg” van Mozes da Costa Gomez de la Penha.
(Bezit Mr. J. Hamburger A.Dzn., waarn. Advocaat-Fiscaal van de Zee- en Landmacht te Utrecht.)*

eeuw bracht den knak aan de gemeente. De Fransche tijd met zijn nieuwe denkbeelden en verhoudingen deed vele Portugeesche Joden als de Regentenolichargie rondom, tot verval geraken en zoo verdwenen de Portugeesche Joden allengskens uit de Vechtstreek.

Na 1830 begon de oude Portugeesche Synagoge zeer bouwvallig te worden en de enkele leden van de Gemeente, die nog over waren, konden de benoodigde som voor de restauratie niet bijeenbrengen. Te vergeefs deed Mozes da Costa Gomez de la Penha alle mogelijke moeite om van de Gedeputeerde Staten van Utrecht en van Parnassim te Amsterdam de benoodigde sommen bijeen te krijgen, waarbij hij er op wees hoe meer dan een eeuw de Synagoge der gemeente lief was, en het hard zoude vallen het gebouw aan zijn oorspronkelijke bestemming te onttrekken. In 1836 overleed de heer da Costa Gomez de la Penha en met hem daalde de gemeente ten grave.

Parnassim der Portug. Israël. Hoofdsynagoge Amsterdam, waarvan in 1835 ¹⁾ Maarssen nog als „Portugeesche kerkgang” deel uitmaakte, besloten, nadat zij den inventaris naar Amsterdam hadden gebracht in 1839 tot publieke verkoop der Portugeesche Synagoge te Maarssen. De Utrechtsche Courant van 6 en 11 Februari 1839 bevat de volgende advertentie:

Op Woensdag den 13 Febr. 1839 des voormiddags elf ure, zal men in het logement Het zwarte Varken, te Nieuw Maarsseveen publiek verkoopen

N° 1 Tot *afbraak* Het **Kerkgebouw** der Ned Portugeesch Israëlitische Gemeente te Maarssen, met annexe **woning** en verdere **getimmerten**, staande aldaar, aan de Breedstraat N° 2.

Het **Erf**, waarop dezelve gebouwen zijn staande, benevens de daarbij behorende **Grond** of **Tuin**, groot 14 R. 41 E.

Men wilde voorkomen, dat het gebouw eene bestemming zoude krijgen, onwaardig aan het doel waarvoor het eenmaal had gediend, zoodat het met den grond gelijk gemaakt werd. Thans prijken er het raadhuis en postkantoor der gemeente Maarssen.

De enkele Portugeesche Joden van Maarssen bezochten nu

---

i) „Jaarboeken voor Israëlieten in Nederland”. 's-Gravenhage, Jrg. 1835.

voortaan de Hoogduitsche Synagoge aan den Diependaalschen dijk, totdat ook zij in den loop der vorige eeuw verdwenen. Droomend verhalen U die oude buitenverblijven aan de thans zoo eenzame en stille Vecht van de glorie van het verleden en van het bloeitijdperk der Portugeesche Joden in de Vechtstreek.

Utrecht.

JAC. ZWARTS.

De molenaar en zijn snoek.

In het laatst van het jaar 1659 werd door een van de watermolens te Baambrugge een snoek opgemaal. Een zekere Cors Hendriksen, die juist langs den molenvliet kwam vond den visch en wilde dezen mee naar huis nemen. Doch de molenaar Sijmen Jansen van Wassenaar, die bepaald ook een liefhebber van visch was, kwam dadelijk naar buiten en beweerde, dat hem de snoek toekwam, omdat hij de molenaar was.

Al spoedig ontstond hierover een hevige twist. Ds. Halma schreef tenminste in de notulen van den kerkeraad, dat zij „in woorden tsamen geraeckt zijnde, waren uytgeborsten in vuyle scheltwoorden, jae oock handgemeen geworden”. De woedende molenaar sloeg Cors Hendriksen op het gezicht, maar moest dit dadelijk met een nat pak bezuren, want een oogenblik later lag hij in den molenvliet te spartelen, terwijl Cors met den snoek naar huis ging.

Toen nu kort daarna Ds. Halma op huisbezoek kwam, klaagde de molenaar zijn nood en het gevolg hiervan was, dat de twee vechtersbazen voor den kerkeraad moesten verschijnen.

En nu geeft Ds. Halma in de notulen een aardig staaltje van kerkelijke rechtspleging. Aardig, niet alleen omdat er uit blijkt, dat de molenaar niet den schout maar den dominé te hulp riep, maar vooral om de wijze waarop de kerkeraad dit zaakje behandelde en de twee mannen met elkander verzoende.

Op den bepaalden tijd waren de molenaar en Cors Hendriksen verschenen en stonden voor de kerkeraadskamer te wachten, totdat zij binnen geroepen zouden worden.

De kerkeraad vond het raadzaam om de mannen eerst eens ieder afzonderlijk te hooren. Men begon met den molenaar, die zich beklaagde, dat Cors hem in den molenvliet gegooid had en hem zelfs zijn muts achterna gesmeten had. Hij wilde echter

alles vergeven, als hij slechts eene vergoeding voor den snoek kreeg.

De molenaar moest nu buiten staan en Cors mocht binnenkomen. Deze verhaalde de zaak natuurlijk op zijn manier: hij was 't eerst aangevallen en de molenaar had hem „voor syn aengesicht” geslagen, zoodat hij zich had moeten verdedigen om den aanval af te weren.

Daar beide mannen alle schuld ontkenden, kon de kerkeraad niet best opschieten, zoodat toen Cors weer buiten stond, besloten werd om ze beiden nog eens te hooren en ze ernstig te vermanen om de waarheid te zeggen. Doch ook bij dit tweede verhoor bleven Symen en Cors hun onschuld volhouden. De molenaar was echter bereid om de zaak bij te leggen en liet de beslissing over aan den kerkeraad. Men sprak daarna nog eens met Cors Hendriksen en het resultaat was, dat de verzoening tot stand kwam.

Tot hiertoe had men met vriendelijke woorden getracht om de mannen met elkander te verzoenen, maar toen men met een zoet lijntje dit doel bereikt had volgde er eene geduchte strafpredicatie. Zij werden ernstig vermaand om voortaan in oprechte liefde als lidmaten met elkander te verkeer en zich in het vervolg van handtastelijkheden te onthouden. Waarna zij beiden „bekenden haer misgrepen en leetwesen daerover te hebben”.

Daar de kerkeraad eenstemmig van oordeel was, dat Cors Hendriksen zich onrechtmatig den snoek had toegeëigend, werd hem bevolen om bij gelegenheid een goeden snoek voor den molenaar te vangen!

Met deze Salomonische oplossing was de zaak uit de wereld.

Baambrugge, Sept. 1920.

J. G. TH. GREVENSTUK.

4/50

Inhoud.

---

1. Naamlijst van het bestuur, de leden, de donateurs en begunstigers van het Genootschap	blz. v
2. Jaarverslag van den Secretaris	„ X
3. Rekening van den Penningmeester	„ XIII

---

4. Het feestelijk „Admiraal-zeilen” in de 17 ^{de} Eeuw, door Dr. J. A. Portengen	„ 1
5. De lijk-kist van Weerestyn, door Mr. J. Hooft Graafland	„ 8
6. De molen van Mijnden, door W. Voogsgeerd . .	„ 10
7. Uit het verleden der Portugeesche Joden in de Vechtstreek, door Jac. Zwarts	„ 15
8. De molenaar en zijn snoek, door J. G. Th. Grevenstuk	„ 36
